

Þingnes, en tingsplats från fristatstiden?

Inledning

Eftersom flera av deltagarna i detta möte besökte utgrävningen på Þingnes vid Elliðaivatn under arkeologmötet 1982 på Island, är det berättigat att här avlägga en kort rapport om vad som hänt sedan dess, även om det kanske inte faller direkt under mötets tema.

Inledningsvis kan nämnas att enligt Landnámabók och Islendingabók skall Þorsteinn, son till Ingólfur Arnarson, tillsammans med några andra hövdingar, ha instiftat det s.k. Kjalarnesþing, innan Alþingi instiftades på Þingvellir år 930.

Kjalarnestinget har därför varit föregångare till Alltinget och är troligen det äldsta tinget på Island. Från historiska källor är i övrigt mycket litet känt om detta ting och dess läge glömdes bort. För ca 150 år upptäcktes kort SO om Reykjavík, på s.k. Þingnes vid Elliðaivatn, ett ruinområde, vilket påståtts ha varit denna tingsplats.

Sedan 1981 har Islands Nationalmuseum bedrivit undersökningar på detta intressanta och mycket omdiskuterade område. Av de ca 15—20 ruiner som är synliga på markytan har 2 blivit undersökta (A och C i fig. 1), samt B, en ca 20 m stor stencirkel i områdets centrum, med en mycket komplicerad byggnadshistoria.

Datering och dateringsmetoder

Mycket få fynd har gjorts på platsen, och inga som kan sägas vara direkt daterande. (I sommar har det dock kommit fram fynd som på Island brukar förknippas med vikingatid — tidig medeltid: fragment av tålgstensgryta; pärla; flinta och silverfragment). På grund av de dåliga fyndförhållandena, har det hittills inte funnits tillräckligt med material för C14 analys. Datering på platsen bygger därför huvudsakligen på tefrakronologi, dvs. kronologi som bygger på datering av vulkanasklager, och på stratigrafien. Med hjälp av dessa metoder har jag daterat de äldsta kulturlagren till omkring 900 AD och de yngsta till 1200-talet.

I Þingnesområdet finns asklager från 3 kända vulkanutbrott från historisk tid, något som ger en utomordentlig ram för dateringen.

Det äldsta är det s.k. landnamslagret, som anses ha fallit omkring, eller kort före, år 900. De första kulturlagren ligger direkt på detta lager och bör vara i det närmaste samtida.

Det andra lagret är det s.k. Medeltida lagret, som troligen har fallit under 1200-talet. Av stratigrafien att döma kan området redan ha legat öde i åtminstone 100 år när detta vulkanutbrott inträffade.

Det tredje och yngsta asklagret på platsen stammar från ett stort utbrott från vulkanen Katla omkring 1495—1500. Vid den tidpunkten har den runda stencirkeln redan varit en utplattad nedrasad ruin.

Fig. 1. Flygfoto från 1984 av utgrävningsområdet vid pingnes. Foto. förf.

Stor husgrund (A)

Det första huset som grävdes fram var 4×10.5 m i diameter och byggt ovanpå stencirkeln. Väggarna var stenbyggda på ut- och insidan, med en kärna av jord. I mitten av huset fanns en vägg av torv och sten. Detta hus hade inget riktigt golvlager. Under det fanns spår av en äldre torvbyggnad, som jämnats ut för att ge plats åt det yngre huset.

Cirkeln (B)

Sedan 1982 har vi grävt fram ovannämnda stencirkel (B), som inte syntes före avtorvningen och som var ett ganska överraskande fynd. Inuti cirkeln tycks det ha funnits en mindre cirkel av torv, (gjord av det som vi brukar kalla för landnámstorg, då det s.k. landnámstagret finns i torvorna), samt i centrum, en firsidig konstruktion vilken varit försedd med ett stenlagt golv. Inga stolphål, vilka kunnat klargöra om den haft tak eller ej, har ännu påträffats inom denna konstruktion. Rester av 2—3 olika väggkonstruktioner har påträffats utanför stenplattgolvet. Några av väggarna är möjligen något böjda, men de är mycket dåligt bevarade och deras inbördes förhållande till komplexet är ännu inte helt utträtt.

Liten husgrund (Tingsbod) (C)

Före avtorvning avtecknade sig en liten husgrund vid stencirkelns SV sida. Under denna husgrund, som var 2.5×4.5 m i diam. med väggar av sten och torv, fanns ett annat hus som är betydligt större. Det har väggar av torv med landnámstorg i. En intressant konstruktionsdetalj påträffades i ena långväggen: tydliga spår av den s.k. "klömbruhleðsla" byggnadstekniken, den äldsta hittills dokumenterade. Här fanns ett tydligt golvlager, till skillnad från andra konstruktioner på platsen. Det fanns också en stenlagd ingång på ena långsidan och ett stenlagt golv innanför. Förekomsten av träkol och sot tyder också på att det funnits en eldstad i huset, trots att vi inte grävt fram det ännu. Detta hus ger intryck av att ha varit permanent bostad, snarare än säsongvis utnyttjad tingsbod.

Þingnesgrävningen är ett mycket spännande och komplicerat projekt där tolkningsmöjligheterna är många. Det är därför viktigt att gå försiktigt fram innan några slutsatser dras t.ex. om platsens funktion och för närvarande har vi inga avgörande bevis. Mycket tyder dock på att den, åtminstone under en viss tid, används som tingsplats. Jämförelser med vikingatida och tidig medeltida tingsplatser i övriga Skandinavien skulle vara mycket intressanta. Hittills har jag dock inte hittat några sådana paralleller bortsett från Island, där de flesta av de gamla tingsplatserna tycks ha varit av liknande karaktär.